

Stepanović Predrág*

Szerencsés ember

Eljött Arso Medináról, hát meghívtam a tanyára. A Bolmanacékhoz jött vendégségbe, gondoltam, meghívom egy napra hozzám is. Eljöttek mindannyian, a Đuka, a Jakšo meg a Miška... Az egész társaság. Levágtam egy ürübárányt, pörköltet főztünk, bor a pincében hordószámra, meg volt még egy kis pálinka is. Félretettem, mert a télen, amikor itt teleltünk a birkákkal, igencsak fogyott. De azért maradt még.

Amíg a pörkölt rotyogott, mi iszogattunk, beszélgettünk. Az Arso meg csak néz. A tanya a hegytetőn van, egy fennsíkon, alattunk az egész mohácsi mező, balra a város, látni a Dunát is. Szép tiszta idő volt, még a partizánemlékmű is látszott a jugoszláv oldalon, Batinánál, meg a Báni-hegyek Popovacnál. A másik oldalon meg, ha Lánycsók felé fordul az ember, egészen a Harsányi-hegyig ellátni.

„Te, Milan – mondja az Arso –, ha nekem ilyen tanyám lenne, soha nem mennék le a városba.” Hát nem is megyek, mondom. Még télen se. Csak ha muszáj. Az elmúlt télen is alig voltam. Hetente egyszer lemegyek, ott töltöm az éjszakát, aztán fölpakolok, tisztát veszek, a Jancsinak meg a juhásznak is hozok váltás fehérműt, és gyerünk vissza. Az anyabirkák ilyenkor ellenek, azt nem lehet másra bízni, ott kell lenni. Akár karácsonykor is. Szentestére hazamegyek, de karácsony másnapján már gyerünk vissza. Én előre megérezem, melyik mikor fog elleni. Könnyen fölébredek, úgy alszom, mint a nyúl, mindent hallok. A juhász meg, az Iva, ő alszik. Nekem kell fölébresztenem. Hát hogy hagyhatnám akkor rá?

A tanya meg tényleg szép, jó nagy, nem olyan, mint azok a Szigetben. Két szoba, konyha meg egy hatalmas présház, ahonnan tizenkilenc lépcső vezet le a pincébe. A pince meg vagy harminc méter hosszú, beleásva a hegybe. Ezt még az első világháború előtt építette egy Marković nevű lánycsóki szerb. A ház mellé két lónak meg két tehénnek való istállót is épített, az udvar másik oldalán meg négy disznóolat, fölöttük kukoricagóréval. Ásatott egy húsz méter mély kutat. Olyan a vize, mintha forrásból jönne. Aztán a háború után az egészet eladta, és átköltözött Jugoszláviába.

Először egy Geiger nevű sváb ember vette meg, de úgy látszik, kölcsönzéből, és nem tudta fizetni, hát ő is eladta. Akkor megint megvette egy második, harmadik, vagy ötször cserélt gazdát. Egy borjádi szerb is volt köztük, így megint szerb kézbe került. De ez nem szeretett dolgozni, hanem ivásra adta magát. Volt neki egy kommenciója, az dolgozott, ő meg csak ivott. Hordószámra hozatta a sört. Elvált a feleségétől, és akkor a szőlő felét az asszony kapta. Az dolgozott a maga részében, meg napszamosai is voltak, ez meg odavitt két kurvát meg egy hordó sört, hogy bosszantsa az asszonyt. Bora is

volt, így élt, elherdálta, amije volt. Eladta aztán ez is a tanyát egy Fischer nevű ügyvédnek, és átköltözött Jugoszláviába. Végül a Káldorék vették meg. Három Káldor testvér. Zsidó emberek. Na, ők gazdálkodtak. Nem ők dolgoztak, volt pénzüik, szappanfőzők voltak, hanem vezették a gazdaságot, irányítottak. Hozzáépítettek még egy nyolc tehénnek való istállót, egy kisebb présházat meg egy pincét, egy pajtát, meg tizenhat anyakocának való malacozót. A parasztknál ilyesmi nem volt. A malacozó közepén egy sín pár volt lefektetve, azon egy csillében lehetett tolni a takarmányt. Kétoldalt nyolc-nyolc kisebb ól, mindegyiken egy kis nyílás, amelyiken a malacok ki-be tudtak járni, de a göbék nem fértek ki rajta. Én ezt aztán megszüntettem, ezeket a kis ólakat, és egybenyitottam az egészet, mert télen itt tartottam az anyabirkákat a báránnyal. A malacozó fölött meg egy hosszú padlás húzódik. Ha az év jó volt, ezt a padlást cséplés után megtöltöttük búzászsákokkal. Mert a tanyához nemcsak két szőlő tartozott, a tanya mögött kadarka termett, előtte meg fehérszőlő, hanem harminc láncc föld is. Én ezt az egészet ezerkilencszáznegyvenhatban megvettem a Káldoréktól. Hú, de örültem akkor, olyan szerencsésnek éreztem magam, mint még soha. Mert addig bizony sokat kellett kínlódnival, amíg ezt meg nem szereztem.

*

Volt a Szigetben két tanyánk. Az egyik az én családomé, a Panićéké, a másik a Šumanović-tanya, azt meg a feleségem örökölte. Korán kellett kezdenem a gazdálkodást, mert késői gyerek voltam. Az apám, Jakšo már ötven felé járt, amikor a világra jöttem, a két nővérem meg már férjnél volt. Az idősebbik, a Milka, Zomborba ment férjhez. Az apám ötszáz koronát adott neki az esküvőkor. Ötszáz koronáért akkoriban két láncc földet lehetett venni. És minden évben adott nekik egy kétmázsás disznót. A Milka fia, a Vitomir, ugyanabban az évben született, mint én: ezerkilencszázkettőben. A másik nővérem, Jeca, Majsra ment férjhez, de az ura nagyon gyorsan meghalt. Gyerekük nem volt, hát hazajött. Na mármint, a Šumanovićéknél egy sombereki ember, Stokan Tadić volt a juhász. Sombereken tönkrementek, hát eljött Mohácsra szolgálni. Amúgy nagyon rendes ember volt, és a Šumanovićék kommandálták, hogy a Jeca nénémet adják hozzá. Így került vőnek az apámhoz. Itt született a fiuk, Jakšo. A nagyapja nevét kapta. Egy évre rá aztán én is megszülettem. Hát, nem tetszett neki, a vőnek, hogy megszülettem. Senkinek sem tetszett. Az apám meg örült, hogy két lány után fia is van. Aszongya, akinek nem tetszik, föl is út, le is út. Az apám aztán vett neki két láncc földet, meg adott százhusz birkát. Neki is volt huszonnyolc darab, amit az öreg Šumanovićnál keresett, ezzel aztán elkezdett gazdálkodni, és gyarapodott. A gyapjúnak jó ára volt, ment neki. Lassan összehozott egy kis vagyont.

Így aztán én egyedül maradtam az apámmal meg az anyámmal. Az apám egymaga gazdálkodott és dolgozott. Néha volt szolgálja, máskor meg nem volt. Mikor hogy. Én még gyerek voltam, nem tudtam segíteni. Dolgos ember volt. Átment a Szigetbe a tanyára, és csak dolgozott. Ha kellett, egy-két hétig is ott maradt egyfolytában. Amikor aztán hazajött, bekötötte a lovakat az istállóba, és gyerünk a kocsmába. A lovak állnak, ő meg egyik kocsmából a másikba. Én még gyerek voltam, az anyám meg aszongya, eredj, hívd haza. Jó, hát megtaláltam, de ő csak ül, és mindenkinek fizet. Ez az én fiam, mondogatta. Húsz

évig csináltam, és jól megcsináltam. Amikor aztán kitombolta magát, hazajön, befogja a lovakat, és gyerünk megint a Szigetbe, dolgozni. Ott nem tudott mást inni, csak vizet. Kilencvenkét évet élt, de soha nem volt beteg. Nem kellett őt se ápolni, se kiszolgálni. Egyik este azt mondja nekem, fiam, azt hiszem, hogy az éjjel meghalok. Úgy is lett. Lefeküdt, és azon az éjjelen meghalt.

Én tanulni nem szerettem, könyveket nem olvastam, de megtanultam dolgozni. Főleg a birkákkal bánni. Mindent az apámtól tanultam, mit hogyan kell. Az apám vezette a gazdaságot, én meg mellette voltam, segítettem. Amikor ezerkilencszázhuszban megnősültem, akkor is még az apám volt a gazda. Két lányom született, a Danica meg a Đurđinka. De a Đurđinka négyéves korában meghalt diftériában, így mondta az orvos, és csak a Danica maradt.

Még mielőtt megnősültem volna, az apám hazahozott egy árva gyereket, a Jancsit. Korombeli volt. Disznókat őrzött valahol, amikor az apám rátalált, hát magához vette cselédnek. És egész életében nálunk maradt. Beteges volt, epilepsziás, de azért dolgozott, amit bírt. Később már nem is számított cselédnek, hanem családtagnak. Csicsa, a lányaim így hívták. Így hát már hárman dolgoztunk, meg volt egy juhászunk is. Az apám egyre öregebb lett, egyre kevesebbet bírt, én meg mind többet, de azért ő parancsolt. Én meg szót fogadtam neki. Muszáj volt szót fogadni. Ha valami nem úgy ment, ahogy kellene, mindig arra gondoltam, mit fog szólni az apám.

Az egyik évben az apám rám meg a Jancsira bízta az anyabirkákat. A szomszéd meg megengedte, hogy ráhajtsuk őket a búzájára. Tél vége felé járt, vagy már kora tavaszba hajlott, de a föld még fagyott volt. Hát, ha kemény, fagyott a föld, te csak engedd rá őket, mondta ez a szomszéd. Müllernek hívták, hercegszabari sváb volt. A gazdák örültek, ha a fiatal búzára ráengedték a birkákat, persze csak ha kemény volt a föld, mert jobban nőtt, ha kicsit lecsípték a tetejét, meg aztán meg is trágyázták. Ez a búzaföld egy domboldaldalban volt, a szabari határban, a domb aljától, a régi szabari úttól meg a mohácsi határ kezdődött. Ez már a Šumanovićéké volt, a Daša nagymama földje, mert a feleségem nagypapa, a Šuman bácsi akkor már nem élt. Ott volt a pince is a szőlővel. A pajta alatt kialakítottunk egy karámot, ott telettünk át az anyabirkákkal. A Jancsi meg én. A nyáj többi része meg a Szigetben volt a juhással. Azt akkor még az apám felügyelte.

Na mármost, a Daša nagymama nem volt ott, a pince be volt zárva, hát elküldtem a Jancsit, hogy hozzon a mi pincénkől bort meg pálinkát. Az kicsit odébb volt, de nem nagyon messze. Fél óra alatt meg lehetett fordulni. Én meg ott maradtam a birkáknál. Amikor visszaért, fölkiabált nekem, hogy jöjjen le, aztán megebédelünk. A birkák legelnek, nem mennek innen sehova, gondoltam, hát lementem. A présház mellett volt egy szoba, ott ettünk meg ittunk egy kicsit. Nem tartott tovább tíz percnél. Aztán visszamentem. Hát, amikor odaérek, nincsenek a birkák. Nézek jobbra, nézek balra, a birkák sehol. Hú, az istenit, ellopták a birkáimat. Most mihez kezdjek? Mit fog mondani az apám? Mit fog szólni, amikor hazamegyek? Hol vannak a birkák? Megint nézek mindenfelé, de a birkák sehol. Na, mondom, úgy éljek, de ezt nem hagyom. Kicsit jobban körülnéztem, mintha nyomokat látnék. A föld, ugye, fagyos, alig látni. Elindultam ezen a nyomon, és kiértem az országuóra. Éppen arra jött egy sváb

asszony. Was ist, mondom neki, nem látta a birkákat? Ja, ja, mondja ő, látta, arrafelé, és mutatta. Én meg, gyerünk, csizmában. Az a nehéz juhászcsizma a lábamon, kezemben a kampósbot, mellettem a kutya, és gyerünk. Egyszer csak látom, már a domb másik oldalán, ott vannak. Na, mondom, hála istenek. Megtettem már több mint egy kilométert. Hát a szabari mezőőr az... Ő hajtotta el a birkákat. Állj meg, mondom neki. Állj meg! De ő nem, nem áll meg. Én meg újra: állj meg és állj meg! De ő nem. Na, jó... Amikor közelebb értem, elküldtem a kutyát, hogy fordítsa vissza a nyáját. A birkák megálltak. Voltak ott egészen kicsi bárányok is, még alig tudtak járni, ez a mezőőr meg lökdösi őket, nem engedi visszafordulni. Na, az anyád sváb úristenit! Nem fogod elhajtani az én birkáimat, mondom. De ő, aszongya, elhajtja. Kárt csináltak. Nem csináltak, mondom, a Müller megengedte, hogy ráengedjem őket a búzára. De ő nem is figyel rám, nem is hallja, amit mondok, csak hajtja a magáét. Nem hajtod el őket, mondom. Írd föl a nevemet és jelents föl, és ha kárt csináltam, akkor felelni fogok. De ő egyre csak azt ismételteti, hogy elhajtja őket. Mondom neki, nálunk, a mohácsi határban huszonöt mezőőr van, de még egyik sem hajtotta el senkinek a birkáit. Ha valami történik, fölírják, és ha kárt okozott valaki, az köteles megfizetni. De őt ez nem érdekli, ő elhajtja a nyáját. Nem fogod, mondom, az anyád úristenit... Meglendítettem a kampósbotot, ő meg a pisztolyához kapott. Úgy fejbe vágtam, hogy menten elesett. Aztán föltápáskodott, és megint nekem akart esni. Meg is ütött a térdemnél, mert neki is volt valamilyen botja, vagy mi. Én akkor még egyszer fejbe vágtam, és megint elesett.

Két szabari ember meg ott állt, nem messze. Az egyik a Kellerman volt, a másik meg a Hamberger nevű hentes. Arra jártak kocsival, megállították a lovakat, és nézték, mi történik. Kicsit odébb meg egy ember dolgozott, az is mindent látott. Én meg megfordítottam a nyáját és elmentem. Visszavettem a birkáimat, a mezőőrt meg otthagytam. A pokolba vele. Akkor odajöttek ezek a kocsival, és elvitték Szabarba.

Amikor hazamentem Mohácsra, elkezdtem gondolkodni, mi lesz ebből? El kellene menni a szabari bíróhoz. Jól ismertem. Ismertem én a szabari svábokat. Na de ki jön velem? Ennek a mezőőrnek volt két-három fivére. Kérem ezt, kérem azt, senki. Mit, mondja a Radoslav batya, te el mernél menni abba a sváb fészekbe? Agyonvernek a svábok! Na, volt egy Iva nevű sokác ember, Medónak hívták. Ott lakott a közelünkben, egy kisközben. Szomszédok voltunk. Tagbaszakadt, erős ember volt. Úgy nézett ki, mint egy medve, azért is csúfolták Medónak. Ő hajlandó volt velem jönni. Gyerünk, aszongya, dobj egy villát a kocsiba, ne félj semmit, menjünk. Senkit nem fogunk bántani, aki nem jön a közelünkbe. De ha valaki megpróbál a közelünkbe jönni, fogom a villát és hasba szúrom.

Amikor Szabarba értünk, kérdezem, mi újság van. Jaj, aszongya, valaki úgy megverte a mezőőrünket, hogy talán már nem is él, lehet, hogy már meghalt. Gyerünk vissza, mondom, forduljunk meg és induljunk haza. Hajtsál csak, mondja az Iva batya, ne félj, menjünk. Na, elmentünk a bíróhoz, hogy jelentkezsek nála. Jól ismertem, mert egymás mellett volt a földünk, szomszédok voltunk. Mindent elmondtam neki, ahogy volt. Jaj, Milán, hát veled történt ez? Velem, mondom. Jaj, Milán, Milán, sopánkodott. Menjünk, aszongya, oda hozzá, mármint a mezőörhöz, hogy lássuk, mi van vele. Nem akarok én odamenni, mondom. Akkor érte küldött két embert, aztán összehívta a falutanácsot, voltak

vagy tízen, tizenketten, hogy megbeszéljék, mi legyen. Azt mondták, legjobb lenne, ha kiegyeznénk. Egyszer csak jön vissza az a két ember, azt mondják, nem tud jönni. Muszáj most akkor nekünk odamenni hozzá. De hát hogyan? Hogy menjek én az ő házába? Az istenfáját, még ezt is? De hát elindultunk, hárman-négyen. Talán a fele útnál ha jártunk, látjuk ám, jön ő velünk szembe. Mégis elindult. A feje meg bepólyázva, úgy nézett ki, mint egy török. Köszöntünk egymásnak, szerbusz, szerbusz, és visszamentünk a Faluházára. Ott a tanácsnokok úgy döntöttek, hogy a legjobb lesz, ha kiegyezünk. Négy száz koronában egyeztünk meg: kétszázat neki, aztán tizenkét napig fizetnem kellett egy másik mezőört, amíg ez nem tudja járni a határt, meg még nem tudom, mit, de a végén négy száz korona jött ki. Abban az időben ez... hát egy tehen ára volt. Egy tehenet lehetett venni négy száz koronáért.

A végén mégis kénytelenek voltak átadni az ügyet a bíróságnak, merthogy a mezőör hivatalos személy. Most mit csináljak, fogadtam egy ügyvédet. Azt mondja az ügyvéd, maguk ketten kiegyeztek, a bíróság ezt el fogja fogadni. De ez a mezőör a bíróságon elkezdett ellenem beszélni. Talán többet akart kihúzni belőlem, vagy mit tudom én. Akkor az ügyvéd kihívott bennünket, őt is, meg engem is, és azt mondja neki, ha így beszélsz, nem kapsz egy fillért sem. Akkor én is azt mondtam neki, ha engem megbüntetnek, én soha nem voltam büntetve, de ha csak egy napra vagy egy órára megbüntetnek, bezárnak, semmit sem adok. Na, akkor visszakozott. Akkor a bíró is azt mondta, az ügyet lezártam, vége. Menjenek... a fenébe.

Akkor mindnyájan elmentünk a kocsmába, a tanúk is, én is, meg ő is, a mezőör. Voltunk vagy tízen, tizenketten, és ittunk. Áldomást ittunk, hogy minden lezárult. Igaz, elment egy tehen ára, de az egésznek szerencsésen vége lett. Meg ne ismétlődjön soha.

De megismétlődött. Előfordult megint, hogy fizetnem kellett. Kölkedről jöttem visszafelé. Gyalog voltam, mi az az öt-hat kilométer, minek befogni a lovat. Ott voltak a birkák a legelőn, és elmentem megnézni. Vittem a juhásznak váltást, meg egy kis szalonnát, kenyeret, bort, ami a tarisznyába belefér. Megnéztem, hogy van, mint van, aztán hazafelé. Ahogy beértem a városba, látom, állnak a kocsmá előtt. Csupa ismerős. Miša bácsi, egy személyi bosnyák, jó emberünk volt, meg az öccse, meg még néhányan. Jól ismertük egymást ezzel a Miša bácsival. Ővé volt a magyarsarlósi csárda, a pécsi országút mellett. Szemely két-három kilométerrel az országúttól délre esik, ott bosnyákok laknak. Az országút másik oldalán, Magyarsarlóson meg sokárok. Oda jártunk a birkákkal, mert arrafelé jó legelők voltak, aztán mindig betértünk a Miša bácsi csárdájába. Jóban voltunk... Mintha rokonok lennénk. Később ez a Miša bácsi ott tönkrement, mindent eladott, a házat is, meg a csárdát, és beköltözött Mohácsra. Vett egy házat, aztán eladta. Később vett egy másikat a Mandicéktől, akik a komáink voltak, de elköltöztek Jugoszláviába, és eladták a házukat. Na most, amikor azt az első házat eladta, ez akkor történt, mentek áldomást inni. Vagy öten-hatan. Én meg épp akkor jöttem, amikor befelé indultak a kocsmába. Ó, szerbusz, Milan, szerbusz, gyere te is velünk. Hát bementem, nem gondoltam semmi rosszra.

Üldögéltünk, iszogattunk, később vacsoráztunk is. Áldomás. Tízezer korona foglalót kapott a házra, erre muszáj volt áldomást inni. De nagy kártyás is volt

ez a Miša bácsi, és ott volt a kocsmában egy Tót nevű ember, egy nagydarab csavargó, meg egy másik bitang is vele. Na, miután ettünk, ittunk, indulnánk hazafelé. Már föl is álltunk, amikor odajött ez a Tót, és azt mondja a Miša bácsinak, hogy maradjon. Ő maradt is volna, nagy kártyások voltak mind a ketten, aztán elnyerték volna tőle azt a tízezret. A Miša bácsi testvére meg a többiek meg nem hagyták. Körbefogták, és tuszkolták kifelé. Ez a Tót meg megragadta a Miša bácsi testvérét, és úgy nekivágta az ajtónak, hogy betört az ajtón az üveg. Ej, az istenit, mondom, hát mi ennyien vagyunk, aztán hagyjuk, hogy ez azt csináljon, amit akar? Na, szóval, olyan viszonyban voltunk a Miša bácsival, mintha rokonok lennénk.

Amikor nem akartam ott maradni a birkáknál, csak elmentem megnézni, rendben van-e minden, nem vittem magammal a juhászbótot, hanem csak egy meggyfa sétabottal mentem. Olyan sétabot volt ez, amilyennel a kereskedők jártak. Mondom, ennyien vagyunk, és ez a gazember azt csinál, amit akar? Fogtam ezt a bótot, és fejbe vágtam. Mindjárt megtántorodott, elindult felém... Az anyád úristenit, mondom, agyonverlek!

Na, amikor ezt megcsináltam, amikor fejbe vágtam, egyedül maradtam. A többiek elmentek. Nem félttem én, nem mertek ezek ketten semmit csinálni, csak fenyegetőzött: várjál csak, Milán, várjál. Hallgass, mondom, az anyád úristenit, mert kapsz még egyet, és akkor véged.

Megyek hazafelé, na, ezt jól megcsináltad, mondom magamnak. Az az előző eset, amikor valaki baltával rám támadt, én meg megszúrtam, még el sem múlt, most meg ezért legyek felelős? Ha még egyszer fejbe vágom, ottmaradhatott volna. Akkor mit csinálnék. Jaj, Istenem.

Hazaértem, másnap reggel jött egy rendőr, hogy jegyzőkönyvet vegyen föl. Mondom, nem mi lennénk a hibásak, ha minden tanú tanúskodott volna. Ő lenne a hibás, mert ő jött oda. Mit vétett neki az az ember, a Miša bácsi testvére, hogy csak úgy fogja és belevágja az ajtóba, hogy betörik az üveg? Azért ütöttem meg. Nem mi voltunk a hibásak.

A Miša bácsi meg később találkozott ezzel a Tóttal. Kártyások voltak mind a ketten, kollégák. Azt mondja nekem, tudod, mit gondoltam ki, legjobb, ha kiegyezünk vele. Mert, azt mondja, elmegy a kórházba, ha nem egyezünk ki, aztán isten tudja, mennyit fizethetünk. Négy százat kér. Au, mondom, megint egy tehén ára. Azt mondja erre a Miša bácsi, a felét kifizetem én, a felét te. Miša bátyám, mondom, én ezt miattad tettem, meg a testvéredért. Ha nem rólatok lett volna szó, semmit nem csináltam volna. Tudom, Milan, elhiszem, hogy miattunk, de én nem kértelek rá. A végén megegyeztünk, kétszázat ő fizetett, kétszázat én, és el volt intézve.

Erős fiatalember volt ez a Tót, félcigány, vagy micsoda, jól ismertem. De nem mert később soha semmit ellenem. Köszöntünk egymásnak, ha találkoztuk: szerbusz, szerbusz. Nem haragudott. Igaz, megütöttem, szétverhettem volna a fejét, de hát kifizettük, miért haragudott volna akkor.

Eljött egyszer az ideje, hogy átvegyem az apámtól a gazdaságot. Hogy én vezessem. Megöregedett, nem lehetett már bízni benne. Korábban is járta a kocsmákat, de senki nem merete becsapni vagy kicsalni a pénzét. Tartottak tőle. Volt két testvére, a Pero meg a Nikola, és amikor fiatalabbak voltak, és ők

hárman megjelentek a vásárban vagy máshol, a magyarok mindjárt mondták: Gyűnnek a Glisák, gyűnnek a Glisák. Mármint a Gliša bácsi fiai. Jó lesz vigyázni. Velük senki nem mert kikezdeni. De később is, amikor már nem jártak együtt, nem félt ő senkitől. Ha valami nem tetszett neki, vagy valaki ellene próbált tenni, ökölbe szorította a kezét, a hüvelykujjával meg dörzsölte az öklét: „Ítékezni fogok”, mondta. Olyankor az emberek inkább fölláltak és kimentek a kocsmából. De eljött az idő, amikor már nem féltek tőle, és rászédtek, becsapták. Ő meg csak fizetett. Mindenkinek. Amikor már nem tudott annyit dolgozni, kevesebb időt töltött a Szigetben a tanyán, és még többet járt a kocsmákba. Egész nap, bejárta az összes kocsmát innentől egész a temetőig. Akkor jött haza, amikor záróra volt, és sok pénzt költött, nagyon sokat. Mint egyszer, amikor előleget vett föl a gyapjúra, és valami sokáccal ivott. Amikor záróra volt, föllált, hogy hazamegy, de ez látta, hogy kapatos, aztán így meg úgy, a hóna alá nyúlt, úgy vezette, és elmentek a Koronába. Az még nyitva volt. Ez a csibész meg valahogy kigombolta a kabátját, és kiemelte a pénztárcáját. Elvitte a pénzt is, meg a marhapasszusokat is. Amikor hazaért, nincs meg a bugyelláris. Au, az istenit, senki más nem lehetett, csak ez... Ez hát, egy bitang volt ez, egy gazember. A bátyját meg is ölték, az is ilyen volt. Az istenit neki, mondom, apám, ezt többet ne csináld. Ez így nem megy. Később aztán megnyugodott, belátta maga is, hogy már nem neki való, hogy vezesse a gazdaságot, és mindent rám íratott. Nekem adta. A nővéreim meg fenyegetőztek, hogy szakítanak velem, de ő azt mondta, nem fognak szakítani, kaptak ők is éppen eleget. Én is átengedtem a Jakšónak, a Jeca nővérem fiának azt a gyümölcsöst, amelyik az ő földjükkel szemben feküdt. Ezer négyszögöl gyümölcsöst.

Így aztán én kezdtem el gazdálkodni. Az apám is dolgozott még, átjárt a Szigetbe a tanyára, amennyit tudott, megcsinált, de én tartottam a kezemben mindent. A pénzt is. Mindig adtam neki, amennyi kellett, de nem sokat, hogy el ne költse. És gyarapodtam.

A feleségem megörökölte a Daša nagymama szőlejét, így most már kettő volt. Nem tudtam mindig mindent felügyelni, hát muszáj volt vincellért tartanom. Először a Maul Filip volt a vincellérem, aztán meg a Maus Jóska. Svábok. Tisztességes, dolgos emberek, rájuk mertem bízni a szőlőt. Meg értettek is hozzá. A svábok jó szőlészek voltak. Ami férfimunka volt, metszés, permetezés, azt ők maguk megcsinálták, amikor meg kapálni kellett, kötözni, kacsolni, kitakarni, betakarni, akkor hoztak sváb asszonyokat napszámba, és azok megcsinálták. Én csak akkor jöttem, amikor a munka készen volt, és fizettem. Meg kellett egy szolga is, mert a Jancsi nehezebb munkára nem volt alkalmas. Amikor a kukoricát kellett kapálni, akkor is napszamosokat hívtam, az aratást meg kiadtam részaratóknak. Nekik nem kellett fizetni, hanem megkapták a termés tizedét. Később már két szolgám is volt, meg egy kommenciósom. Muszáj volt, mert a feleségem megörökölte a Šumanović-tanyát meg a földet a Szigetben, aztán a mohácsi oldalon, a mezőben is volt földünk, hát nem tudtam mindenhol ott lenni. Meg lovaim is voltak, négy-öt ló, köztük két fajtisza csődör. Azokat fedeztetésre használtam. De azért a legtöbbet a birkákkal foglalkoztam.

A telet a birkákkal a Szigetben töltöttük. Ott teletünk. Nyáron meg jártuk a legelőket mindenfelé. Egészen Pécsig. A Szigetben nem voltak jó legelők, vizenyősek voltak, és a birkák mételyesek lettek és elpusztultak. Ezért tavasszal

nekiindultunk, át a Dunán, és a baranyai falvakban béreltünk legelőket. Amikor mentünk a nyájjal, nekem is ott kellett lennem, a juhász ezt egyedül nem bírja. Két-három, néha négy napig is utaztunk. Nem lehet a birkákkal gyorsan. Reggel elindulunk, aztán délben megállunk delelni. Odakiáltok a számárnak, hogy huja, ő akkor tudja, hogy meg kell állni. Amikor megáll a számár, megáll a kolompos vezérkos is, utána meg az egész nyáj. Kicsit megpihenünk, eszünk valamit, aztán gyerünk tovább. Amikor odaérünk a legelőre, és látom, hogy minden rendben van, otthagynom a nyájjal a juhászt, én meg hazamegyek. Csak ellenőrizni járok hetente egyszer-kétszer. Mikor hogy. És ez így megy egész nyáron.

Egyszer, amikor így mentünk a birkákkal, végig kellett menni egy falun. A juhász elől ment, én meg a nyáj után. Volt vagy négy-ötszáz birka, de amikor elnyúl a nyáj a falun keresztül, kétszer annyinak látszik. Egy asszony meg kint állt a kapuban és nézett. Kérdi a juhászt, ki az a dúsgazdag ember, akinek ennyi birkája van. Ott jön a gazda a végén, feleli. Amikor odaértem, azt mondja ez az asszony, maga egy nagyon szerencsés ember, amikor ekkora nyája van. Ennyi birkája. A lánya meg ott állt mellette, szép fiatal nő. Te is szerencsés vagy, mondom erre, hogy ilyen szép lányod van. Hát szépnek szép, de szerencsétlen, meghalt az ura, és itt maradt özvegyen ilyen fiatalon. Az én feleségem is nemrég halt meg, mondom, én is özvegy vagyok. Így aztán összeismerkedtünk, és egész nyáron, amikor mentem megnézni a nyáját, ennél a fiatalasszonynál aludtam. Később megtudta, hogy nem vagyok özvegy, de nem haragudott meg. Hagyta, hogy tovább is vele háljak.

Szóval, jól ment, egyre gyarapodtam. A városban meg még mindig az a régi házunk volt, amelyik a Gliša nagyapámtól maradt ránk. Ki is beszéltek az emberek, hogy a Milannak akkora vagyona van, és még mindig ebben az öreg házban lakik. Mert amikor Mohács város lett, huszonvalahányban, akkor sorban gyűjtötték föl a nádtetős házakat. Kocsival járták a várost éjszaka, aztán csóvát dobtak a tetőre, hogy leégjen, és akkor muszáj volt újat építeni téglából meg cseréptetővel. De a miénket nem bántották, mi jóban voltunk ezekkel a városi urakkal, mindig vittünk nekik bárányt húsvétra, meg mi egymást, hogy jó legelőt kapjunk, így hát a miénket nem gyűjtötták föl. A miénk megmaradt. Már mindenkinek új háza volt, csak nekünk maradt a régi. Na, mondom, fölépítetek előbb egy új istállót, a Cserben meg új pincét, és amikor ez mind meglesz, akkor új házat is emeltetek. Elmentem a bankba, és fölvettem hitelt a gyapjúra, hogy majd nyírás után kifizetem. Igen ám, de hirtelen leesett a gyapjú ára, és nem tudtam fizetni. Na, akkor aztán bajban voltam. Nyakig a csávában. Végül el kellett adnom öt lánc földet, hogy visszafizessem a kölcsönt. Később aztán mindent visszaszereztem, meg új házat is építettem, de ez már a háború alatt volt, amikor fölment a gyapjú ára. Mire befejeztük a házat, az oroszok is bejöttek.

Az apám akkor már nagyon öreg volt, kilencven felé járt, semmiben nem tudott segíteni. Én meg meguntam, hogy százfelé szaladjak. Két tanya a Szigetben, a városi oldalon meg tíz kataszteri hold a mezőben, meg a szőlő, a birkák. Igaz, akkor már két juhászom volt, de csak ki kellett járni hozzájuk. Na meg a csődörök. Akkor már három csődöröm volt, egy muraközi, egy magyar félvér meg egy arabs. Őket a városban tartottam, az új istállóban, és az egész járás-

ból hozták a kancákat fedeztetni. Na szóval, meguntam, hogy mindig átjárjak a Szigetbe. A komp óránként jár, és ha lekési az ember, várhat a következőre. Télen, ha beáll a jég a Dunán, még jó is. Át lehet rajta kelni. A révészek kukoricaszárat fektetnek a jégre, locsolják, hogy vastagabb legyen, ezt úgy mondják, hogy hizlalják a jeget, és akkor fogattal is át lehet menni rajta. De amíg be nem áll a Duna, csak úsznak a jégtáblák, meg tavasszal, amikor elkezdi olvadni, és a komp se jár, akkor vége. Ha ott ragad az ember a Szigetben, várhat, amíg újra elindul a kompjárat.

Akkortájt hallottam valakitől, hogy a Káldorék tanyája eladó. Földdel, szőlővel együtt. Mindenestül. Igaz, ez már a lánycsóki határ, de nincs messze. Attól a mi pincénktől ott a Cserben, a régi kőbánya mellett, két kilométerre ha van. A várostól meg, ha a dűlőúton megyek, a lénián, hat-hét kilométer. Semmi. Megkérdeztem az egyik Káldort, igaz-e. Igaz, eladják. A testvéreid is? Ők is. Megalkudtunk. Mindent eladtam a Szigetben, de addig az egyik testvér meg gondolta magát. Nem adja el a részét. Most mit csináljak? Megvettem a másik kettőtől a kétharmadot, ennek meg megmaradt az övé. Az egyik szobát is megtartotta magának, ha jön, legyen hol tartózkodnia. Mit tudok csinálni vele? Jöttem egyszer a két csődörrel, ő meg ott áll a tanya előtt. Megállítom a lovakat, kérdezem tőle, nem gondolta-e meg magát. Nem, aszongya, nem adja. És nevet. Én meg bedühödtem. Az anyád zsidó úristenit, még bosszantasz is? Megrántottam a gyeplőt, a csődörök fölágaskodtak, és feléje... Félreugrott, de nagyon megijedt. Na jó, lecsillapodtam. Nem akartam én őt eltaposni a lovakkal, de ő azért megijedt. Később vele is megegyeztem. Megvettem neki a Milan Beljanski pincéjét meg szőlőjét, cserébe az ő harmadáért, így őt is kifizettem. Akkor már az egész minden az enyém volt. Mondom az apámnak, gyere, nézd meg, mit vettem. Ismerem én azt, mondja, jártam én ott.

Ettől kezdve itt gazdálkodtam. A birkákkal sem kellett már átkelni a Dunán, itt teleltünk. Minden egy helyen volt: a lovak, a tehének, a disznók, minden. Akkoriban már mindig volt szolgám, kocsisom. A Maul Filip fiai sorban szolgáltak nálam. Az egyik évben az egyik, a következő évben a másik, aztán a harmadik... Jól ment. Én meg néha megálltam és néztem: a tanyát, a szőlőt, a földet, odébb a várost, a Dunát... Gyönyörködtem. Élveztem, hogy itt élhetek. Akkoriban nagyon jól éltünk, a háború után. Két pince, két szőlő. Amikor eljön az ideje, kétfelé kell szüretelni. Itt a tanyánál a svábok dolgoznak, lent a Cserben meg a rokonság, meg akiket meghívunk. Volt, hogy öt-hat kocsival jöttünk ki a városból. Levágtam egy birkát, kihoztam a tamburásokat, egész nap muzsikáltak. Az asszonyok szüretelés közben énekelnek, mindenki vidám, a munka is jobban megy. Este meg, amikor megyünk hazafelé, csak úgy porzik a Jenyei út. Egész kocsisor, a sort meg én zárom. Befogtam a muraközi csődört magában, a kocsiban hátul a tamburások muzsikálnak, mindenki énekel. Az ülésre magam mellé vettem a nagyobbik unokámat, és hajts. Micsoda öröm volt.

Akkor már két unokám volt. A kisebbik akkor született, amikor az oroszok bejöttek. Örültem, hogy mind a kettő fiú. Nekem csak egy lányom volt, hát, mondom, kire hagyom mindezt, amim van? Ki fog utánam gazdálkodni, amikor nincs fiam? De amikor ezek megszülettek, akkor örültem. Akkor már tudtam, hogy lesz örökösöm. Az egyik tanuljon, gondoltam, az apjuk pap, hát iskoláztassa az egyiket, a másik meg maradjon mellettem, és tanuljon meg

gazdálkodni. Hogy legyen kinek átadni a birtokot, ha én már nem fogom bírni. De nem így történt.

Ezerkilencszáznegyvennyolcban a kommunisták átvették a hatalmat, és elkezdték szorongatni a parasztokat. Jött a beszolgáltatás. Le kellett adni ennyi meg ennyi búzát, kukoricát, mindent. Azt mondták, ez a demokrácia, hogy másoknak is jusson, másoknak is legyen. Az első évben az emberek még tartották magukat valahogy, beszolgáltatták, amit kellett. Akkor még szorítottak egyet a présen. Főleg a kulákokat szorongatták. Akinek egy kicsivel többje volt, arra azt mondták, hogy kulák, és mindent el akartak venni tőle. Kiszámították, hogy annyit kelljen leadni, amennyi nem tud megteremni a földeden, és akkor muszáj lesz belépni a téeszcsébe, vagy le kell adnod a földet, és elmenni valahová dolgozni. Így aztán egymás után mentek tönkre a leggazdagabb parasztok is, csak én nem. Engem a demokrácia se tudott tönkretenni. És ezt a birkáknak köszönhettem. Mert a birkákra nem is gondoltak, nem törődtek velük. Nekik csak az aranykoronák számítottak. A földed ennyi meg ennyi aranykoronát ér, akkor ennyit meg ennyit kell leadnod. Beszolgáltatnod. Én meg a birkanyírás után, amikor eladtam a gyapjút, vettem feketén búzát, bevitettem a futorába és leadtam. Itt van, vigyétek, csak az én tanyámat, a földemet, a szőlőmet ne bántsátok. Azt nem adom.

Így ment ez három évig, és akkor megunták. Mi az, hogy engem nem tudnak tönkretenni? Kiküldtek akkor egy rendőrt a tanyára. Azt mondja, azért küldték, hogy körülnézzen, nem rejtegetünk-e itt valakit. Keresnek valakit, és őt küldték ide, hogy körülnézzen. Mondom, nincs itt senki, csak mi hárman, a kocsis, a Jancsi meg én. De neki kötelessége megnézni. Hát nézzed. A pincébe is le akar menni. Fogtam a petróleumlámpát, meggyújtottam, és lementünk. A pince meg mély és hosszú. Nem látni a végét, csak amennyit a lámpa megvilágít. Mondom neki, mindent megnézhetsz, de ha észreveszem, hogy valamit le akarsz itt tenni, valamit elrejteni, innen élve ki nem mész. Mert azt már hallottam, tudtam, hogy ezt csinálják: előreküldenek egyvalakit, ő ott aztán valamit letesz, eldug, később meg jönnek mások és megtalálják, és akkor te vagy a bűnös, a rejtegető. Elvisznek és lecsuknak. Azt mondja, hogy képzelem én ezt, hogy beszélek vele? De nem volt azért mindegy neki, látszott rajta. Mi hárman vagyunk, ő meg egyedül, a közelben meg senki. A legközelebbi tanya is vagy fél kilométerre van. Fogta magát, és gyorsan elment. Nem rejtett el semmit.

Nemsokára megint jöttek. Most hárman. Két rendőr meg egy civil ruhás valaki. Ők is körül akarnak nézni. Hogy rendben van-e minden. Mi a fenét néztek? De ők csak mennek, nézelődnek. Volt három-négy szilvafám, mert a szilvásom lent van a Cserben, a másik szőlőnél. Itt csak három-négy szilvafa volt, meg egy körte. Azt mondja az a civil ruhás, nem permeteztem a gyümölcsfákat. Meg nem metszettem őket. Hát soha az életben nem permeteztük a szilvafákat, meg nem is metszettük. Ki a fene bírna megmetszeni annyi szilvafát, amennyi ott lent a szilvásban van. Ha egyik évben kitermi magát, leveti az elszáradt ágakat, a következő évben keveset hoz, a harmadikban többet, aztán megint bő termés van, és ez így megy, mióta az eszemet tudom. De ő oda se figyel rám, csak ír valamit. Fölveszi a jegyzőkönyvet, mondja. Hát vedgyed.

Behívtak aztán a rendőrségre. Azt mondják, maga kulák, maga szabotál. Hogy mit csinállok? Szabotál. Szándékosan nem permetezte a gyümölcsfákat, hogy tönkretegye a termést. Így meg úgy, a végén lecsuktak, bedutyiztak.

Na, most mit csináljak? Négyen-öten voltunk a zárkában, és beszélgettünk. Elmondtam nekik, hogy jártam, miért csuktak le. Nem ezért csuktak le téged, mondja az egyik, hanem a föld miatt. Amíg le nem adod, nem fognak kienyedni. Eljött a feleségem meglátogatni. Megengedték, hogy beszéljen velem. Megüzentem vele a vőmnek, hogy menjen el az ügyészhez, és kérdezze meg, mit csináljunk. Pécsi ember volt az ügyész, és egy sokác házba lakoltatták be a közelünkben, ezért ismertük. Nem volt rossz ember, csak hát azt kellett csinálnia, amit parancsoltak neki. Azt mondta a vejemnek, hogy ő szívesen segít, de amíg nem írom alá, hogy leadom a földet, addig nem tud semmit csinálni. Jó, mondom, aláírom. Akkor elintézte, hogy kiengedjenek. Adtam neki egy két-mázsás disznót, ő meg megmondta, hová kell mennem. Először itt Mohácson írtam alá, hogy leadom a mezőben levő földet, aztán Lánycsókón is leadtam mindent, és ezzel el volt intézve. Többet nem bántottak, többet nem voltam kulák. De minden elment, a föld, a tanya meg a körülötte levő szőlő, minden... Csak az maradt meg, ami a Cserben volt: a pince, a szőlő, a szilvás meg egy lánc szántó. Azt nem bántották, az nem kellett nekik, mert itt nem lehetett nagy táblákat csinálni. Itt csupa kis szőlő volt, meg pincék, az én szilvásom mellett egy patak folyt, aztán az út volt, utána meg egy kis erdő. A másik oldalon meg előbb volt az út, és utána egy másik patak, aztán egy kaszáló, azon túl egy hegy. Szóval, itt nem lehetett egybetagositani, téeszcsét csinálni, hát ezt meghagyták.

De még így is jól jártam másokhoz képest. Megint szerencsém volt. Én nem voltam kénytelen nekik dolgozni menni, mint a többi kulák, mert voltak birkáim. Azokhoz nem nyúltak, nem érdekelték őket. Így megmaradt az egész nyájam, vagy öt-hatszáz darab. Ha hozzáadom, ami a két juhászé volt, fölment hétszázra is. Ebből úriasan meg lehetett élni. A gyapjúfonók dolgoztak, a gyapjúnak jó ára volt, az állami szektor is vásárolt, így a juhászoknak akkoriban jól ment. Nemcsak nekem, mindenkinek, aki birkákkal foglalkozott. A hatóság meg nem törődött vele, kinek mennyije van. Mit csináljanak, menjenek és számolják meg? Emlékszem, egyszer delettünk egy legelőn, úgy félúton a tanyám, amit akkor már elvettek, meg a másik pince között. Egy patak szelte át a legelőt, inni is tudtak a birkák, aztán pihentek. Ilyenkor összeverődnek egy rakásra. A legelőn meg egy gyalogút vezetett keresztül, azon jött biciklivel egy rendőr. Amikor a közelünkbe ért, megállt, köszönt: jó napot, jó napot. Nézi a birkákat, és kérdi, mennyi van. Mondom, van vagy kétszáz. Ó, ilyen sok, csodálkozott. Pedig háromszor annyi volt. Megmondhattam volna, de nekik soha nem szabad igazat mondani.

Egyszóval, föl találtam magam valahogy. Ahogy tudtam. Tanyám most nem volt, hát a Cserben rendezkedtünk be. Ott még korábban fölépíttettem egy új pincét meg egy kisebb házat. A présház mellett volt egy szép nagy szoba, verandával, a másik oldalon egy istálló, egy kisebb szoba és egy új nagy pajta. Itt a pajta alatt kialakítottunk egy karamot a teleléshez, tavasztól őszig meg jártuk a legelőket. És elég jól megvoltunk.

Eltelt így két-három év, amikor véletlenül találkoztam a téglagyáros Schneiderrel. Akkor már persze nem volt az övék a téglagyár. Miért vagy olyan levert?, kérdezi. Hát, mondom, eszembe jutott a tanya, és elszomorodtam. És szeretnéd visszakapni? Hát persze hogy szeretném. Menj el, aszongya, ehhez meg

ehhez az ügyvédhez, ő majd elintézi. Most olyan rendelkezés van, hogy aki akarja, visszakaphatja a földjét. Elmentem ahhoz az ügyvédhez, azt mondja, tegyél le kétezer forintot, én megírom a kérvényt, és vissza fogod kapni. És visszakaptam. Volt valamilyen bizottság, amelyik döntött, és azt mondták, a Pányi Milán jól gazdálkodik, visszakapja. Ötvenháromban vagy ötvennégyben volt ez, már nem emlékszem pontosan, de akkortájt. A mezei földet nem adták vissza, ott állami gazdaság volt, azt nem kapta vissza senki, csak ami a téeszcsében volt. Ördög vigye őket, mit tehetek, jó, hogy ennyit is visszakaptam.

És megint szerencsés voltam, mert amíg az ő kezükben volt minden, az összes házat, pincét lebontották a környéken. Kis házacskák voltak ezek, és útban voltak a traktoroknak. Mindent beszántottak. A szőlőket is. A Csorján tanyáját sem hagyták meg. Igaz, nem volt akkora, mint az enyém, de mégiscsak tanya volt. Az is útban volt nekik. Az enyémet meg meghagyták. A szőlőt sem irtották ki. Kellett nekik, használták. Még a vetőgép is megmaradt a pajta alatt.

Akkor újra elkezdtem gazdálkodni. Legelőbb mindent meg kellett javítani, mert mindent tönkretettek. Senkié se volt, nem volt gazdája, senki nem törődött vele, csak használták. A kerítést szétszaggatták, az ereszről leszedték a rézcsatornákat, és elvitték. Újakat kellett csináltatni. De mégis örültem, hogy ez az egész megint az enyém.

Elég sok föld volt a tanya körül, hát fölvettem egy Franci nevű sváb embert komenciósna. Tudott szerbül, mert liptódi volt, Liptódon meg sok szerb élt, amíg nem optáltak és el nem költöztek Jugoszláviába. Átengedtem neki meg a feleségének a földes szobát meg a konyhát, a padlós szobát meg megtartottam magamnak. Ettől kezdve nekem nem kellett mindig ott lennem. A föld az ő gondja. A lovak az enyéme, a kocsi, az eke, minden, mindent én adok, én fizetem az adót is, de a munka az övé. Ezt úgy hívják, hogy harmados bérlő. A termés kétharmada az enyém, egyharmada az övé. Az aratást, persze, ő maga a feleségével nem bírta volna, arra muszáj volt részaratókat hívni. Azoknak meg a tizede járt, minden tizedik kereszt búza, árpa, zab, amit éppen arattak.

A Franci szorgalmas, megbízható ember volt, úgyhogy nyugodt lehettem. Mehettem szabadon, ahová akartam: a városba, a juhászokat megnézni, ellenőrizni a vincellért a lenti pincében, a Cserben... De azért itt a tanyán is odafigyeltem mindenre. Mindenki csinálta a maga dolgát, én meg csak felügyeltem és irányítottam. Élveztem az életet. Időnként vendégeket hívtam, ettünk, ittunk, beszélgettünk. Nagy öröm volt ez nekem.

Ültünk egyszer így a vendégeimmel a tanya előtti gangon, a Franci meg szántott. Amikor kicsit megállt, hogy a lovak is megpihenjenek, bejött egy pohár borra. Töltöttem neki, ő meg megemelte a poharat, és azt mondja: „Amíg a sváb dolgozik, a szerb csak ül és iszik.” Nevettünk egyet, aztán elment folytatni a szántást. Egy idő után megint bejött, megint töltöttem, ő meg azt mondja: „Míg a sváb a rendet vágja, a szerb csak a készet várja.” Akkor én is válaszoltam neki: „Amíg a sváb szánt és vet, a szerb sváb asszonyt szeret.” Így tréfálkoztunk. Szép volt, jó volt, de ennek is vége lett.

Amikor elkezdett egy kicsit jobban menni, amikor a parasztok kezdtek magukhoz térni azután, hogy egyszer tönkretették őket, ezek megint kitalálták, hogy téeszeket szerveznek. És megcsinálták. Ötvennyolcban, ötvenkilencben... Hatvanban már mindenki téesztag volt. Én is aláírtam; nem vártam meg, hogy

újra lecsukjanak. Vagy hogy elvigyenek és megverjenek, ahogy egyesekkel csinálták, ha igaz. Legalábbis ezt beszéltek.

Szóval, beléptem a lánycsóki téeszbe. Leadtam a téesznek a földet, két-százhatvan birkát és két lovat. A tanyát megtartottam, és meghagytak egy kis háztájit is körülötte: a szőlő felét, meg másfél lánc szántót. Lent a Cserben meg megmaradt a pince a szőlő. A szilvást meg azt a kis földet, ami ott volt, le kellett adnom, de ez a mohácsi határban volt, messze a lánycsóki téeszföldről. Nem érte meg nekik, hogy odajárjanak megművelni. Jóban voltam a téeszelnökkel, járt ő is hozzám a tanyára, és azt mondja, használd te csak azt nyugodtan, nem kell az nekünk. A tanyán meg tartottam öt-hat hízó meg két tehenet.

Na, akkor a téeszelnök megtett egem brigádvezetőnek a juhászatban. Volt két juhász, és én voltam a brigádvezető. Később adtak egy lovat is, hogy legyen mivel vinnem-hozom, ami a juhászoknak kell. Egy-két évig hajtottam azt a lovat, aztán amikor már megengedték, hogy saját lova is lehessen a téesztagoknak, vettem egyet, ezt meg visszaadtam. És szabad volt harminc saját birkát tartanom a téesz nyájában. Ezt az elnök engedte meg, hogy együtt legyenek a téesz birkáival, amíg a legelőn vannak, télen meg nekem kellett etetnem őket. De én nem harminc birkát hagytam meg magamnak, hanem ötvenet. Azt is hagyták. Na de a birkák ellettek, jöttek a bárányok, és néhány év után már száz darab volt. Egyeseknek ez nem tetszett. Azt mondják, a Milán azt se tudja, hogy téesz van. Van száz birkája, négy növendék bikája az istállóban, lova, meg mit tudom én... Honnan tudná, hogy téesz van? Azt mondja az elnök, már engem is megszólalt, hogy ennyit engedek neked. Fogtam akkor a birkáimat, és otthagytam az egészet. Kiléptem a téeszből, pedig brigádvezető voltam. Attól kezdve magam legeltettem a birkáimat, meg egy-két évre csósz is lettem. Nem mezőőr, annak puskája is van. Én csak csósz voltam. Minden reggel fölültem a biciklire, vittem magammal a kutyát, és körbecikliztem itt a tanya körüli léniákat, meg kicsit messzebb is, és kész. Később elmentem orvosi vizsgálatra, és az orvos adott egy papírt, hogy rokkant vagyok. A kezem miatt, amelyik még régen, amikor valaki baltával támadt rám, megsérült. Százszázalékos rokkant, így most kapom a nyugdíjat.

Itt Lánycsókon kikezdtek, hogy mennyi birkám van. Hogy nem szabad ennyit tartani, és eljöttek, hogy megszámozzák őket, de nem tudták megszámolni. Akkor elmentem egy másik faluba, Hercegszabarba. Most már Székelyszabarnak hívják. Jóban voltam az ottani elnökkel, sokszor evett-ivott nálam, ott a lenti pincében, de járt ide a tanyára is. Brubelnek hívták. Viccelődünk is vele: te egy rosszpénz vagy, rubel. Megkértem, engedje meg, hogy az ő falujának a határában őrizzem a birkákat. Megengedte. Hajtsd ide őket, és legeltesd, mondta.

Kezdték jobban menni a dolgok, de nem bírtam mindent egymagam. A Jancsi ellátja a jószágot, megeteti, megitatja a növendék bikákat meg a disznókat, de többet nem bír. Föl kellene fogadni egy juhászt, de száz darabért nem éri meg. Összejöttem akkor a Žužićyal, és megbeszéltük a dolgot. Neki is volt vagy száz birkája, mint nekem, és társultunk. Fogadjuk föl a Papiš Ivát, az jó juhász, mondja ő. Mindketten sokákok, ismerték egymást. Fölfogadtuk. Hát, mit mondjak, volt jobb juhászom is, de azért ő sem volt rossz.

Újra kezdett egyre jobban menni. A nyáj évről évre növekedett, a birkák ellenek, jönnek a bárányok, és most már majdnem háromszáz birkám van.

Megint egészen Pécsig járjuk a legelőket. A Papiš egész nyáron ott marad a nyájjal, a Žužić meg én pedig főlváltva megyünk megnézni, rendben van-e minden, meg vinni neki, amit kell. Elmegyek Pécsig a vonattal, ott átszállok, még két állomás... Mecsekalja–Cserkút. Ott leszállok, utána két kilométer gyalog, és ott vannak a birkák. Jó, tiszta hegyi legelő. Utána hazajövök, befogom a lovat, és gyerünk a tanyára.

A tanya körül téeszföldek voltak, kivéve azt a keveset, ami nekem maradt. Az egyik oldalon búzát vetettek, a másikon kukoricát, és amikor az asszonyok ott kapáltak, hozzám jártak vízért. Hadd vigyék, van elég a kútban. Egyik nap egy fiatalabb jött, úgy harminc-harmincöt éves. Korábban is láttam, mindig köszönt, ha találkoztunk. Milán bácsi, mondja, vihetek vizet? Vihetsz, mondom. De gyere be, bort is kapsz. Nevet, aztán bejött. Hát tudom, miért jött. Becsuktam a présházajtót, rá a riglit, és gyerünk a szobába, az ágyra. Másnap egy másik jött. Ez elmondta neki, hogy mi volt, hát most ő is akarja. Hát, ha akarod... Lánycsókon meg volt egy negyven körüli menyecske, nagyon jól tartotta magát. Az rendszeresen járt hozzám. Az ura részeges volt, amit keresett, elitta, hát segítettem neki, támogattam.

Jó volt, megint a magam gazdája voltam. Élveztem az életet. Igaz, a föld kevés volt, de a végén már háromszáz birkám volt. Meg növendék bikákat is tartottam, tinókat, azokat az Állatforgalmi vette meg exportra. Disznókat hizlaltam magunknak, de jutott eladásra is, volt egy lovam... Itt volt a szőlő, lent a Cserben meg a szilvás, ami a téesznek nem kellett, így aztán volt pálinka is, meg bor is. Birkanyírás után, amikor eladtam a gyapjút, meghagytam annyi pénzt, amennyit gondoltam, hogy kell, a többit meg az asszony bevitte a bankba. Bankban tartottam a pénzemet. Később már a bárányokat is eladtam. Nem akartam, hogy földuzzadjon a nyáj, hogy még nagyobb legyen. Elég volt ennyi birkával is bajlódni. Főleg télen. A bárányokat leginkább az olaszok vitték. Egészen kicsiket. Hogy mit csináltak velük, nem tudom. Lehet, hogy még tartották őket, vagy mindjárt vágták? Én azt nem szerettem, se vágni, se enni. Annak még olyan zsenge a húsa. De az olaszok vitték, és jól fizettek. Persze az Állatforgalmin keresztül, másként nem lehetett.

Egyszer, jól ment, meg szerettem is csinálni. A birkákkal is szerettem foglalkozni, de a legjobban a tanyán szerettem lenni. Ha jött valaki Jugoszláviából, rokon, vagy valaki más, mindig meghívtam a tanyára, és mindenki csodálkozott, aki először látta. Mindenki azt mondta, milyen szép. De hát múltak az évek, és mindinkább nehezemre esett mindennel foglalkozni. A legelő is egyre kevesebb volt, a téeszek beszántottak mindent, amit lehetett, és máshol kellett keresni. Pécs környékén még volt elég, de hát messze van. Amíg fiatalabb voltam, nem volt nehéz, de egyszer megunja az ember. Meg a juhással is egyre több baj volt. Berúg, a birkák meg kárt csinálnak, és fizethetek. Ő se volt már fiatal, könnyebben elkapta az ital. Szeretett inni. Ha elmentünk a kocsmába, kérdezem, mit iszol? Azt mondja, ami a táblán van. Bor, sör, pálinka, minden, ami ki van írva. Mindent iszik, aztán berúg. Most keressek másik juhászt? Meg nem is lehet találni; a fiatalok közül már senki nem akar juhász lenni. Ha esik, ha fúj, mások bemennek a tető alá, a juhász meg ázik. Egyszer mondom a feleségemnek, eladom a birkákat. Elég volt. Minden télen el akarod adni, mondja az asszony, aztán mikor kitavasodik, meggondolod magad, nem adod el. Hát

igaz, télen, amikor etetni kellett, vagy a hóban kihajtani őket a lábon maradt kukoricaszárra, meg másra, ami akad, akkor mindig mondtam, hogy eladom. Eladom, ha dukátokat szarnának is, eladom őket. Aztán megint nem adtam el. De egyszer eljött annak is az ideje. Abban az évben betöltöttem a hetvennegyediket, és azt mondtam, elég volt. És eladtam. Eladtam az egész nyáját. Egy Ivo nevű garai bunyevác vette meg. Amikor kifizette, a pénzt betettem a bankba, hadd kamatozzon.

Kész, vége. Nem voltak többet birkáim. De még megmaradt a tanya, meg a szőlő körülötte. A lenti szőlőt, ott a Cserben, meg a pincét átengedtem a vőmnek. Nem tudok már annyifelé figyelni, menni. A tanyán sem tartottam már jószágot. A Jancsi pár évvel korábban meghalt, most egyedül legyek ott? Sosem szerettem egyedül lenni, mindig volt körülöttem társaság. Amikor kell, amikor dolgoznak a szőlőben, befogom a lovat és kimegyek. Aztán amikor a napszámosok befejezik a munkát, mindent bezárok és hazajövök. A tanya meg üresen áll, nincs senki, aki ott legyen.

Egész életemben birkákkal foglalkoztam, és most nincs egy darab sem. Az egész juhászéletemből csak a kampósbotom maradt meg. Meg a kutya. Ő is az egész életét a birkáknál töltötte, most meg itt tartom az udvarban. Akkor egy nap eltűnt a juhászbotom. Nincs és nincs. Hiába keresem. Valaki ellopta. Eh, mondják, valahova eltetted, és elfelejtetted. A szomszédban meg ott lakott a Joco. Juhász volt nálam egy időben. Illetve, előbb bojtár. Valahonnan Szlavóniából jött mindjárt a háború után, lehetett tizenöt-tizenhat éves, hát fölvettem bojtárnak a két juhász mellé. Később juhász volt nálam is, meg másoknál is, és amikor elég birkát összeszedett, önálló lett, a saját maga gazdája. A saját birkáit őrizte. Mikor már jobban ment neki, megvette az Usprungék házát, közvetlenül mellettünk. Tőszomszédok lettünk. Eltelt talán egy év is, egyszer csak jön, hozott egy fél bárányt húsvétra. Azt mondja, Milan bácsi, én vittem el a maga juhászbotját. Jó bot, fémkampóval a végén, itt lógott a pajta alatt a falon, mondom, magának már úgysem kell, hát fogtam és elvittem. Most meg levágtam húsvétra egy bárányt, aztán a felét elhoztam magának, cserébe a botért. Ó, Joco, az anyád istenit... Most mit csináljak vele? Otthagyta a fél bárányt, a botot meg megtartotta. Ördög vigye... De tényleg jó juhászbot volt.

Most már csak a kutya maradt meg. Egyszer aztán üzen egy juhász a Szigetből, hogy megvenné a kutyát. Most a kutyát is adjam oda? De azt mondja az, aki az üzenetet hozta, hogy ez a juhász ismeri a kutyát, tudja, hogy jó kutya, be van tanítva, kár otthon tartani az udvarban. Hát igaz, gondoltam magamban, birkáknál nőtt föl, jobb ott neki. És beleegyeztem. Később megbeszéltük, mikor vigyem át a kutyát a Szigetbe, az meg ott fog várni a révben. Éppen Szent György napjára esett, a Bolmanacék védőszentjének ünnepére. Dupla ünnep, mert a vejük, a Miška családi védőszentje is a Szent György. Ilyenkor mindenkinek hozzájuk kell menni vendégségbe. Sombereken meg búcsú van. A vejem, aki a pap, nem tud mást tenni, mint hogy reggel hatkor reggeli misét tart, aztán megtartja a házszentelést a Bolmanacéknál, és elmegy Somberekre misézni. A szentelés után, amikor ő elment, mi megittunk két-három pálinkát, és leültünk reggelizni. A reggelihez meg bort ittunk. Na, eljött az ideje, hogy átvigyem a kutyát a Szigetbe. Hazamentem érte, a Miška meg a Slobodan, a kisebbik unokám meg velem tartanak. Mikor átértünk, az a juhász már várt bennünket. Bementünk akkor a

csárdába, amelyik ott van mindjárt a révnél, és leültünk. Szép idő volt, hát kint ültünk a kerthelyiségben. Kifizette az a juhász ott nekem a kutya árát, ahogy korábban megegyeztünk, és nekem most áldomást kell fizetnem. Rendeltem mindenkinek, és fizettem. De ő is fizetni akar, a vevő. Ha már ilyen jó kutyát kapott, ő is fizet áldomást. Rendelt egyszer, rendelt kétszer, én meg egyszer csak érzem, hogy a fejembe szállt. Az istenit, csak nem fogok berúgni?

Ittam én egész életemben, napi másfél-két liter bort megittam, volt, hogy többet is, de soha nem rúgtam be. Szerettem a bort, és tréfásan azt mondogattam: Ne legyen a bornak híja, míg a Milan inni bírja. Pálinkás soha nem voltam. Megiszom reggel két-három stampedlivel, annyi, hogy kiöblítsem a számat, aztán megreggelizek, és jöhet a fröccs. Később nincs többet pálinkázás. Még az apám mondta, óvakodj a pálinkától, a pálinka olyan, mint a kurva, hívja az embert. Csábítja. Megiszol egyet, hívja a másodikat, megiszod a másodikat, hívja a harmadikat... De a borban is mindig mértéktartó voltam, vigyáztam, hogy be ne rúgjak. Ahogy mondják: „Inni, inni, de ember maradni.” Hát, mondom, csak nem fogok most vénségemre szégyenszemre berúgni. Elég volt, mondom. Az meg fizetne még, de én nem hagytam.

Na, fölálltunk, elköszöntünk egymástól, elindultunk. Ő pórázon vezeti a kutyát, én meg nézek utána. A kutya után. Viszi a kutyámat. Most, hogy az italtól-e, mert a Bolmanacéknál is ittunk, itt is ittunk, vagy valami mástól, de én majdnem elsírtam magam. Soha az életben nem sírtam, de most annyira nehéz volt... Eladtam, mondom magamban, a birkákat, a juhászbótot egy fél bárányért odaadtam a Jocónak, most a kutyát is eladtam... Semmi nem maradt a juhászéletből. Alig tudtam visszatartani a könnyeimet.

Beszálltunk a kompba, átértünk, és elindultunk a Kisfaludy utcán a szerb templom felé, onnan meg majd a Bolmanacékhoz ebédre. Félúton sem voltunk, egyszer csak érzem, rogyadozik a lábam, alig tudok menni. Észrevette a Slobodan meg a Miška is, és a hónom alá nyúltak, egyik az egyik oldalról, a másik a másíkról, hogy el ne essek. Jaj, Istenem, soha velem még ilyesmi nem fordult elő. Ma sem tudom, hogy berúgtam-e, vagy annyira sajnáltam a kutyát, hogy így elhagytam magam.

Hát igen, megöregedtem, ez az igazság. Nem vagyok már semmire se jó, csak éledegélek. De nem panaszkodom. Nem mondhatom, hogy nem volt szép életem. Volt így is, meg úgy is, volt húzd meg, ereszd meg, de a végén mindig szerencsém volt, mindig kimásztam a bajból. Mit mondjak? Szerencsés voltam egész életemben.